

Stanisław Kyc OSB

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

stanislaw@benedyktyni.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-0449-1404>

Kontekst postaw ludzkich w przepowiadaniu ekologicznym papieża Franciszka

 <https://doi.org/10.15633/ps.26204>

Stanisław Kyc OSB – ur. 1971 roku; dr, mnich – kapłan opactwa tyńieckiego, obecnie pełni posługę kapelana Sióstr Benedyktyn Sakramentek we Wrocławiu, absolwent Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie i Podyplomowego Studium Retorycznego na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Article history • Received: 12 Dec 2021 • Accepted: 22 Feb 2022 • Published: 30 Jun 2022

ISSN 1428-5673 (print) • **ISSN** 2391-6575 (online) • Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Abstrakt

Kontekst postaw ludzkich w przepowiadaniu ekologicznym papieża Franciszka

Człowiek ma być odpowiedzialnym zarządcą i opiekunem stworzenia – podkreślał Franciszek już podczas homilii inauguracyjnej pontyfikatu w 2013 roku. Podjęty w artykule temat, dotyczy głoszenia troski o dzieło stworzenia i samego człowieka. Celem artykułu jest próba dostrzeżenia i analizy przepowiadania papieża Franciszka w kontekście ekologii integralnej, uwzględniającej wzajemne powiązania różnych wymiarów rzeczywistości. Podstawą dla prowadzonych analiz są przede wszystkim dwa dokumenty papieskie: encyklika *Laudato si'* i posynodalna adhortacja apostołska *Querida Amazonia*.

Słowa kluczowe: papież Franciszek, przepowiadanie, ekumenizm, duchowość, ekologia, środowisko, edukacja

Abstract

The Context of Human Attitudes in the Ecological Preaching of Pope Francis

During the homily inaugurating his pontificate in 2013 Francis emphasized that man is to be a responsible steward and guardian of creation. The topic discussed in this article concerns the proclamation to care for creation and man himself. The purpose of the article is to try to discern and analyze the preaching of Pope Francis in the context of an integral ecology that takes into account the interconnectedness of various dimensions of reality. The analysis is based primarily on two papal documents: the encyclical *Laudato si'* and the post-synodal apostolic exhortation *Querida Amazonia*.

Keywords: Pope Francis, preaching, ecumenism, spirituality, ecology, environment, education

Kościół jest powołany i posłany, by głosić orędzie Dobrej Nowiny o zbawieniu. Jednym z istotnych zadań wspólnoty eklezjalnej w porządku doczesnym jest głoszenie troski o dzieło stworzenia i samego człowieka, a czasami wręcz obrona ludzkości przed zagrożeniami wyzwolonego od jakichkolwiek odniesień etyczno-moralnych postępu technicznego. Człowiek ma być odpowiedzialnym zarządcą i opiekunem stworzenia – podkreślał Franciszek już podczas homilii inauguracyjnej pontyfikatu w 2013 roku¹. Troska o wspólny dom nie jest tylko domeną Kościoła katolickiego, innych wspólnot chrześcijańskich, ale także inne religie dokonują refleksji nad zagadnieniami związanymi z degradacją środowiska naturalnego. Celem artykułu jest próba dostrzeżenia i analizy przepowiadania papieża Franciszka w kontekście ekologii integralnej, uwzględniającej wzajemne powiązania różnych wymiarów rzeczywistości. Podstawą dla prowadzonych analiz są przede wszystkim dwa dokumenty papieskie: encyklika *Laudato si'*² i posynodalna adhortacja apostolska *Querida Amazonia*³.

Pierwszy punkt artykułu jest refleksją nad przepowiadaniem papieskim o ekologii. Następnie zapytamy o adresatów przepowiadania ekologicznego i kolejno, o okoliczności i walory takiego przepowiadania, a na koniec poruszymy problematykę świadomości ekologicznej oraz wskażemy uniwersalne treści przepowiadania ekologicznego.

1. Przepowiadanie papieskie o ekologii

Głoszenie słowa Bożego wyrasta z istoty i misji Kościoła (por. Mt 28, 19–20), a ze swej natury jest eklezjalne. Przepowiadanie w Kościele oparte jest na mandacie, jaki w zakresie nauczania otrzymali apostołowie (por. Mk 16, 15; Dz 1, 8), jest kontynuacją zbawczego dzieła Chrystusa. Na Soborze Watykańskim II jednym z istotnych zagadnień, jakie poruszono, było właśnie przepowiadanie słowa Bożego. Nauczanie

1 Por. K. Pilawa, *Chrześcijańska ekologia jest racjonalna, spójna i niezbędna w walce o dobrostan środowiska naturalnego*, Klub Jagielloński, 04.03.2021, <https://klubjagiellonski.pl/2021/03/04/chrzescijanska-ekologia-jest-racjonalna-spojna-i-niezbedna-w-walce-o-dobrostan-srodowiska-naturalnego/> (10.09.2021).

2 Franciszek, *Laudato si'*.

3 Franciszek, *Querida Amazonia*.

soborowe pozwoliło teologom rozwinąć nową, teologicznie ujętą koncepcję przepowiadania słowa Bożego zakorzenioną w Piśmie Świętym i Tradycji przy zachowaniu wrażliwości na słuchaczy⁴. Wzorem takiego kaznodziei jest biskup Rzymu – od 13 marca 2013 roku jest nim papież Franciszek.

Laudato si' to encyklika, czyli oficjalne pismo papieża skierowane do biskupów i wiernych, które dotyczy spraw doktrynalnych, organizacji Kościoła, życia chrześcijańskiego, kultu czy kwestii społecznych. Od Jana XXIII encykliki bywają kierowane (szczególnie, gdy podejmują problemy dotyczące całej ludzkości) do wszystkich ludzi dobrej woli lub do wszystkich chrześcijan. Encykliki nie posiadają charakteru nauczania nieomylnego, chyba że to zostało wyraźnie zaznaczone w tekście. Wyrażają jedynie stanowisko Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, wobec którego można zgłosić zastrzeżenia. Mają na celu utrzymanie w Kościele jedności wiary, wyjaśnienie kwestii spornych, interpretowanie zagadnień, wskazywanie rozwoju doktryny chrześcijańskiej czy niekiedy konkretne pouczenia⁵.

Tematem wyeksponowanym w encyklice *Laudato si'* jest ekologia integralna, którą można najkrócej określić jako całościową troskę o dzieło stworzenia. Jest to ekologia, która łączy szczególne miejsce, jakie człowiek zajmuje na tym świecie oraz jego relacje z otaczającą go rzeczywistością⁶. Autor *Laudato si'* wskazuje, że problemy ekologii nie były obce św. Janowi XXIII, św. Pawłowi VI, św. Janowi Pawłowi II i Benedyktowi XVI⁷. Wymienieni papieże wskazywali, że brak poszanowania dla środowiska naturalnego jest jedną z przyczyn złego funkcjonowania gospodarki światowej⁸. Papież Franciszek wiele mówi o właściwym kontakcie człowieka z naturą, krytykuje nadmierny antropocentryzm, podobnie zresztą jak jego poprzednicy, i apeluje o prawidłową kulturę ekologiczną. Oprócz mocnego akcentowania kwestii dotyczących

4 Por. H. Sławiński, Wkład Soboru Watykańskiego II w odnowę przepowiadania słowa Bożego, w: *Humanistyczna recepcja Soboru Watykańskiego II*, red. E. Umińska-Tytoń, J. Lewandowicz, Łódź 2014, s. 184.

5 Por. T. Gadacz, B. Milerski, Encyklika, w: *Encyklopedia religii*, t. 3, Warszawa 2001, s. 414.

6 Franciszek, *Laudato si'*, 15.

7 Por. Franciszek, *Laudato si'*, 5–6.

8 Por. Franciszek, *Laudato si'*, 6.

ochrony środowiska naturalnego papież odnosi się również do fundamentalnych zagadnień katolickiej nauki społecznej: godności człowieka i dobra wspólnego⁹.

Kolejnym dokumentem papieża Franciszka mówiącym o ekologii jest adhortacja apostolska *Querida Amazonia*. Znajdują się w niej końcowe wnioski zgromadzenia synodu biskupów na temat *Amazonia: nowe drogi dla Kościoła i ekologii integralnej*. Wskazania papieża Franciszka w niej zawarte mają w dużej mierze charakter uniwersalny i można odnieść je do innych Kościołów lokalnych. *Querida Amazonia* nie miała tak powszechnego uznania jak *Laudato si'*, ale jest istotna, kiedy poruszamy temat ekologii integralnej, inkulturacji czy dbania o małą ojczyznę¹⁰.

W swym przepowiadaniu papież Franciszek szeroko ujmuje, czym jest środowisko. Jest nim zarówno środowisko przyrodnicze, jak i środowisko społeczne, a w konsekwencji takiego ujęcia rozumie ekologię, jako ekologię przyrody i społeczeństwa. I choć treści zawarte w *Laudato si'* nie są nowe i pojawiały się już wcześniej w nauczaniu poprzedników obecnego papieża, to jednak pozostaje niewątpliwą jego zasługą zebranie ich w jednym dokumencie i zaprezentowanie światu spójnej koncepcji chrześcijańskiej ekologii jako wkładu w toczącą się debatę ekologiczną. Jest to ekologia chrześcijańska, a więc oparta na wierze w Boga, który jest nieustannie obecny, jest w centrum tego świata, jako kochający Pan i miłośnik życia¹¹.

2. Adresaci przepowiadania ekologicznego

Przedmiotem refleksji papieża Franciszka jest cała Ziemia, nazywana metaforycznie „naszym domem”. Adresatami przepowiadania ekolo-

⁹ Por. Ekologia integralna według papieża Franciszka, Fundacja Obserwatorium Społeczne, 14.03.2018, <http://ekologia.obserwatoriumspoleczne.pl/?p=10020> (13.01.2022); por. R. Pastwa, Ekologia w komunikowaniu religijnym. Tematyka ekologiczna na łamach głównych katolickich tygodników opinii w Polsce w kontekście ogłoszenia encykliki „*Laudato si'*”, Lublin 2020, s. 29–106.

¹⁰ Por. D. Lipiec, Inspiracje adhortacji apostolskiej „*Querida Amazonia*” dla duszpasterstwa w Polsce, „*Roczniki Teologiczne*” 67 (2020) nr 6, s. 55–67.

¹¹ Por. Franciszek, *Laudato si'*, 245; por. Franciszek, Dykasteria do spraw Integralnego Rozwoju Człowieka, 2020, <https://laudatosimovement.org/pl/2021/06/03/pope-francis-vatican-launch-laudato-si-action-platform-pl-news/> (10.09.2021).

gicznego są wszyscy ludzie na Ziemi. Przesłanie jest uniwersalne. Problem ekologii dotyczy tych mieszkańców Ziemi, dlatego papież zwraca się do wszystkich bez wyjątku¹². W aspekcie adresatów encyklika stanowi *nowum*, gdyż papież zwraca się do wszystkich, nie tylko do ludzi dobrej woli, jak czynili to papieże, poczynając od Jana XXIII. Czyni tak, gdyż kwestia ekologii nie omija nikogo. Przepowiadanie ekologiczne papieża Franciszka adresowane jest do wszystkich ludzi, którzy mogą przyczynić się do ochrony środowiska, ponieważ każdy z nas jest odpowiedzialny za ochronę naszego wspólnego domu, jakim jest świat. Wszyscy zostaliśmy powołani do ochrony środowiska i do większej sprawiedliwości społecznej. I nawet jeśli nasz wkład w ekologię będzie niewielki, to suma wkładów wszystkich ludzi będzie ogromna¹³.

Papież zwraca się: „do każdej osoby mieszkającej na tej planecie”¹⁴ i proponuje nawiązanie „dialogu ze wszystkimi w odniesieniu do naszego wspólnego domu”¹⁵. Jest to być może nawiązanie do encykliki o pokoju w świecie papieża Jana XXIII *Pacem in terris*, który zwracał się do wszystkich wierzących i zarazem do wszystkich ludzi dobrej woli. Wówczas świat stał wobec wielkiego zagrożenia wojną nuklearną. Natomiast obecnie, zauważa papież Franciszek, świat stoi przed katastrofą ekologiczną¹⁶.

Przepowiadanie ekologiczne Ojca Świętego jest skierowane do ludzi, którzy są otwarci na propozycję nowego stylu życia, gdzie „człowiek, w zgodzie z przyrodą organizuje cały system produkcji i dystrybucji, tak aby możliwości i potrzeby każdego znalazły właściwe miejsce w wymiarze społecznym”¹⁷. Apel o zmianę stylu życia papież Franciszek

12 Por. J. Klinowski, *W poszukiwaniu harmonii między Stwórcą, człowiekiem i całym światem stworzonym*, w: *Dlaczego ekologia? W kręgu encykliki „Laudato si’”*, red. T. Reronia, A. Szafulski, Wrocław 2016, s. 59–78.

13 Por. Franciszek, *Orędzie na Światowy Dzień Modlitw o Ochronę Świata Stworzonego*, 2020, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/pont-messages/2020/documents/papa-francesco_20200901_messaggio-giornata-cura-creato.html (10.09.2021).

14 Franciszek, *Laudato si’*, 3.

15 Franciszek, *Laudato si’*, 3.

16 Por. Franciszek, *Laudato si’*, 4.

17 Franciszek, *Przemówienie w afrykańskiej siedzibie ONZ*, 26.11.2015, <https://papiez.wiara.pl/doc/2844605.Nie-dla-globalizacji-obojetnosci-i-kultury-odrzuconia> (10.09.2021).

rozpoczyna od prośby skierowanej do każdego człowieka, by nie zapomniał o swojej godności, której nikt nie ma prawa mu odebrać¹⁸. W tym kontekście musi nastąpić nowy czas, który charakteryzować się będzie przebudzeniem szacunku dla życia, osiągnięciem równowagi, przyśpieszeniem walki o sprawiedliwość i pokój oraz radosną celebracją życia¹⁹.

W przepowiadaniu ekologicznym powinno być miejsce na pobudzenie świadomości adresatów co do powagi kryzysu kulturowego i ekologicznego, które muszą przełożyć się na nowe nawyki. Dlatego papież zachęca do zaangażowania ekologicznego i tworzenia przemyślanych programów edukacyjnych z zakresu etyki ekologicznej, by skutecznie pomagać wzrastać w solidarności, odpowiedzialności i trosce opartej na współczuciu. Natomiast adresaci powinni podjąć troskę o środowisko poprzez codzienne, na pozór niewiele znaczące działania²⁰.

3. Okoliczności przepowiadania ekologicznego

W latach sześćdziesiątych XX stulecia narodziła się nowa świadomość ekologiczna, czy nawet wrażliwość ekologiczna, a wraz z nią i próby poszukiwania odpowiedzialnych za brak właściwego poszanowania środowiska naturalnego. W ostatnich dziesięcioleciach można zauważyć ogromną eksplozję różnego rodzaju aktywności w trosce o naturę i właściwą relację ludzkiego bytu do „kosmicznego domu” (oikos). Sam termin „ekologia” (gr. oikos—dom, środowisko, logos) został zaproponowany przez Ernesta Haeckela w roku 1886 i rozumiany jest bardzo szeroko—jako nauka zajmująca się relacją między organizmem a środowiskiem naturalnym²¹.

Wrażliwość ekologiczna jest już dzisiaj zjawiskiem społecznym, nieustannie się rozwijającym. Wyraża się ona między innymi w tym, że powstały: Międzynarodowy Zespół do spraw Klimatu (The Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC²²), założony pod koniec lat

¹⁸ Por. Franciszek, *Laudato si'*, 205.

¹⁹ Por. Franciszek, *Laudato si'*, 207.

²⁰ Por. Franciszek, *Laudato si'*, 211.

²¹ Por. R. Pastwa, *Ekologia w komunikowaniu religijnym*, s. 19–28.

²² Por. IPCC, Międzypaństwowy Zespół do spraw Zmian Klimatu—naukowe i międzyrządowe ciało doradcze utworzone w 1988 roku na wniosek członków ONZ, przez dwie organizacje Narodów Zjednoczonych—Światową Organizację Meteorologiczną oraz

osiemdziesiątych minionego wieku przez Światową Organizację Meteorologiczną (World Meteorological Organization, WMO²³), i Program Narodów Zjednoczonych na rzecz Ochrony Środowiska (United Nations Environment Programme, UNEP²⁴) dla oceny stanu wiedzy dotyczącej bieżących zmian klimatu i jego wpływu na wszystkie ekosystemy. Zmiana klimatu wpływa również na środowisko człowieka, na produkcję żywności, na zasoby wody pitnej, przynosząc w efekcie zmiany na poziomie społecznym i ekonomicznym. Doprowadzić to może z dużym prawdopodobieństwem do zwiększenia dynamiki procesów migracji ludności, pogorszenia się stanu zdrowia wielu osób w różnych miejscach na świecie, a także zagrożeń związanych z konfliktami zbrojnymi. Efekty zmian klimatycznych nie rozkładają się równomiernie, jednak z reguły dotyczą najłagodniejszych i najuboższych²⁵.

Okoliczności zaangażowania papieża Franciszka w kwestie przepowiadania ekologicznego należy traktować jako chęć dotrzymania kroku instytucjom międzynarodowym, organizacjom świeckim, a także społecznościom naukowym i organizacjom pozarządowym zaangażowanym w ochronę klimatu. Papież wzywa do zjednoczenia ludzkości w dążeniu do zrównoważanego i zintegrowanego rozwoju²⁶.

4. Walory przepowiadania ekologicznego

Zaletami przepowiadania ekologicznego są między innymi: pogłębienie nauki o miłości stworzenia, dowartościowanie cnót ekologicznych, ukazywanie kontekstów ekumenicznych.

Program Środowiskowy Organizacji Narodów Zjednoczonych, <https://www.ipcc.ch/> (10.09.2021); por. Nowy raport IPCC o klimacie na Ziemi, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Państwowy Instytut Badawczy, 20.08.2021, <https://www.imgw.pl/wydarzenia/imgw-pib-nowy-raport-ipcc-o-klimacie-na-ziemi> (10.09.2021).

²³ Por. World Meteorological Organization, <https://public.wmo.int/en> (10.09.2021).

²⁴ Por. United Nations Environment Programme, <https://www.unep.org/> (10.09.2021).

²⁵ Por. J.-P. van Ypersele, *Zmiany klimatyczne uderzają w najłagodniejszych*, tłum. G. Przewłocki, w: *Zmiany klimatyczne — impas i perspektywy. Punkt widzenia krajów globalnego Południa*, red. M. Brennek, Polska Akcja Humanitarna, Warszawa 2010, s. 14–23; por. B. Jurczyk, „Laudato si’” — encyklika antropo- czy biocentryczna?, w: *Dlaczego ekologia?*, s. 50–52.

²⁶ Por. Franciszek, *Laudato si’*, 13.

4.1. Miłość stworzenia

Miłość stworzenia jest „siecią relacji”²⁷. Franciszek interpretuje podstawowe pojęcie ekologii jako „współzależność”. Niczym refren powtarza się w encyklice wyrażenie „wszystko jest ze sobą ściśle powiązane”²⁸. Według Franciszka „ludzka egzystencja opiera się na trzech podstawowych ściśle ze sobą związanych relacjach: na relacji z Bogiem, z innymi ludźmi i z ziemią”²⁹. Papież, odwołując się do św. Franciszka, który pozostał wierny Pismu Świętemu, zachęca do uznania przyrody za „wspaniałą księgę, w której Bóg do nas mówi i przekazuje nam coś ze swego piękna i dobroci”³⁰. Jest to odwołanie do pierwszej drogi Objawienia Bożego, czyli do poznania Boga przez naturę świata i człowieka. Papież przytacza nawet dwa fragmenty ze Starego Testamentu (Mdr 13, 5) i Nowego Testamentu (Rz 1, 20), które są klasycznymi przykładami potwierdzającymi tę drogę objawienia. Świat według Franciszka jest czymś więcej niż problemem do rozwiązania, to „radosna tajemnica, którą podziwiamy w zachwycie, oddając chwałę Bogu”³¹. Papież podkreśla, że „miłość Boga jest podstawową przyczyną całego stworzenia [...] wszelkie stworzenie jest przedmiotem czułości Ojca, który wyznacza mu miejsce w świecie [...]”. Nic zatem dziwnego, że od stworzonych dzieł można dotrzeć do „pełnej miłości i wierności Boga”³². W „miłości stworzenia” chodzi o odpowiedź na pytanie, kim naprawdę jest Pan Bóg, a w konsekwencji, kim jest sam człowiek (por. J 1, 11)³³.

27 Franciszek, *Laudato si'*, 240.

28 Franciszek, *Laudato si'*, 120, 142, 240; por. G. Ryś, *Wszystko jest ze sobą powiązane. Ekologiczna encyklika społeczna Franciszka*, „*Więź*” 672 (2018) nr 2, s. 107–113.

29 Franciszek, *Laudato si'*, 66.

30 Franciszek, *Laudato si'*, 12.

31 Franciszek, *Laudato si'*, 12; por. R. Biniek, *Ślady Boga w stworzonym świecie. Teologia natury a nauczanie Kościoła i przepowiadanie na tematy ekologiczne*, „*Roczniki Teologiczne*” 12 (2019), s. 5–17.

32 Franciszek, *Laudato si'*, 77.

33 Por. W. Skoczny, *Miłość stworzenia*, w: *Wybrane zagadnienia edukacji ekologicznej. Refleksje wokół encykliki „Laudato si'”*, red. M. Borda, R. Ceglarek, Kraków 2016, s. 25–34; por. A. Muszala, *Kwestie bioetyczne w encyklice „Laudato si'” papieża Franciszka*, „*Polonia Sacra*” 20 (2016) nr 3, s. 44–49.

4.2. Dowartościowanie cnót ekologicznych

Papież w encyklice *Laudato si'* wskazuje, które cnoty pomagają człowiekowi w zachowywaniu szacunku do stworzenia. Cnoty te mają uwrażliwić człowieka na wartość stworzenia Bożego i otworzyć go na współdziałanie w ochranianiu dziedzictwa środowiska naturalnego i kulturowego. Przepowiadanie papieskie zachęca do praktykowania cnót teologicznych i kardynalnych zwłaszcza: miłości i sprawiedliwości, uczciwości, wstrzemięźliwości i pokory³⁴.

Na uwagę zasługuje realizacja miłości społecznej, a w niej zachęta do budowania cywilizacji miłości³⁵; okazywania gestów wielkoduszności oraz solidarności i troski³⁶; zdolność do bezinteresownego odnoszenia się do przyrody, które rodzi się z odkrycia miłości Bożej³⁷; przełamywanie logiki przemocy, wyzysku i egoizmu³⁸, poczucie wspólnoty i głębokiej miłości do ziemi³⁹.

Aby właściwie odnosić się do środowiska naturalnego, potrzebna jest cnota sprawiedliwości, przez którą człowiek oddaje każdemu, co się mu należy. Franciszek naświetlił w encyklice wiele form niesprawiedliwości, które panują na świecie, a należą do nich między innymi: wykorzystywanie władzy, ucisk słabych i ubogich oraz marnotrawstwo zasobów

³⁴ Por. Franciszek, *Laudato si'*, 10; A. Derdziuk, *W kręgu zagadnień bioetycznych i ekologicznych*, Lublin 2018, s. 63–71; „Franciszek z Asyżu jest bardzo znany i wielu stara się go naśladować, a Kościół stawia go za wzór, co przypomniał św. Jan Paweł II. Duchowo zbliżoną do Franciszka była św. Hildegarda z Bingen, ogłoszona w 2012 r. doktorem Kościoła. Osób im podobnych jest wiele, i to nie tylko w tradycji katolickiej, lecz także protestanckiej czy prawosławnej, jak chociażby św. Serafin z Sarowa, nazywany drugim św. Franciszkiem. Chciałbym jednak zaznaczyć, że zanim Franciszek stał się «przyjacielem zwierząt», był przede wszystkim przyjacielem Boga i ludzi. To jego odkrycie boskiej miłości i bliskości pozwoliło mu dostrzec obecność Stwórcy najpierw w człowieku, a następnie w każdej istocie” (*Grzech ekologiczny nie jest pojęciem nowym. Kościół nie odpuścił troski o ochronę środowiska*, wywiad Jakuba Pawłowskiego z o. Zdzisławem Kijasem OFMConv, „Dziennik Gazeta Prawna”, 11.01.2020, <https://serwisy.gazetaprawna.pl/ekologia/artykuly/1448004,kosciol-ochrona-srodowiska-grzech-zwierzeta-mieso-kijas.html> (10.09.2021)).

³⁵ Por. Franciszek, *Laudato si'*, 231.

³⁶ Por. Franciszek, *Laudato si'*, 58.

³⁷ Por. Franciszek, *Laudato si'*, 77.

³⁸ Por. Franciszek, *Laudato si'*, 230, 213.

³⁹ Por. Franciszek, *Laudato si'*, 179.

naturalnych. W ukazywaniu pozytywnej strony zagadnienia papież odwołuje się do biblijnej postaci Noego, którego sprawiedliwość uratowała świat przed zagładą⁴⁰.

Z cnotą sprawiedliwości wiąże się uczciwość, która powinna łączyć się z odwagą i odpowiedzialnością umożliwiającą podejmowanie decyzji⁴¹. W przepowiadaniu Franciszka uczciwość nie tylko dotyczy podejścia indywidualnych użytkowników dóbr materialnych, ale całych zespołów specjalistów i państw, które muszą w racjonalny sposób oceniać rzeczywistość, opierając się na rzetelnych wynikach badań i solidnych podstawach rozumowania dla wszystkich ludzi i przyszłych pokoleń⁴².

Do cnót, które zdaje się straciły rację bytu we współczesnej kulturze politycznej i ekonomicznej, należą wstrzemięźliwość i pokora. Jak zauważa papież Franciszek:

Zanik pokory w człowieku, nadmiernie podekscytowanym możliwością panowania absolutnego, bez żadnych ograniczeń, może jedynie prowadzić do wyrządzenia szkody społeczeństwu i środowisku. Nie jest łatwo rozwijać tę zdrową pokorę i radosną wstrzemięźliwość, jeśli stajemy się samowystarczalni, jeśli wykluczamy Boga z naszego życia, a Jego miejsce zajmuje nasze własne ego, jeśli uważamy, że to my sami określamy, co jest dobre, a co złe⁴³.

Troska o ekologię ludzką winna skłaniać ludzi do budowania kultury ekologicznej, w której istotnym elementem jest nabywanie i umacnianie przez człowieka sprawności moralnych. Papieska propozycja cnót miłości społecznej, sprawiedliwości, uczciwości, wstrzemięźliwości oraz pokory odpowiada na nagłące wyzwanie czasu, by odnowić wne-

⁴⁰ Por. Franciszek, *Laudato si'*, 70–71.

⁴¹ Por. R. Sadowski, *Chrześcijańska koncepcja odpowiedzialności za środowisko w świetle encykliki „Laudato si'”*, „*Studia Ecologiae et Bioethic*” (2017) nr 15, s. 69–79, [https://www.researchgate.net/publication/340708785_Chrzescijanska_koncepcja_odpowiedzialnosci_za_srodowisko_w_swietle_encykliki_Laudato_si'](https://www.researchgate.net/publication/340708785_Chrzescijanska_koncepcja_odpowiedzialnosci_za_srodowisko_w_swietle_encykliki_Laudato_si) (10.09.2021).

⁴² Por. Franciszek, *Laudato si'*, 169, 229.

⁴³ Franciszek, *Laudato si'*, 224; por. Egoistyczne korzystanie z dóbr przyrody jest złe, rozmowa z o. prof. Zdzisławem Kijasem OFMConv, współzałożycielem Ruchu Ekologicznego św. Franciszka z Asyżu, autorem *Brewiarza ekologa*, relatorem watykańskiej Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych, „*Echo Katolickie*” (2018) nr 50, 19.12.2018, https://opoka.org.pl/biblioteka/1/IC/echo201850_eko.html (10.09.2021).

trze człowieka, który na nowo potrafiłby zachować właściwe miejsce w świecie⁴⁴.

4.3. Ukazywanie kontekstów ekumenicznych

W swoim przepowiadaniu papież Franciszek zachęca do zrozumienia różnych tradycji i religii działających na rzecz integralnej ekologii. Ojciec Święty dąży do lepszego zrozumienia kwestii ekologicznej w ruchu ekumenicznym. W encyklice *Laudato si'* można odnaleźć wiele odnośników do przedstawicieli Kościoła prawosławnego. Papież przywołuje prawosławną tradycję wielkiej i autentycznej troski o ekologię, wynikającą z przesłanek religijno-teologicznych. W refleksji wprowadzającej do encykliki papież przywołuje nauczanie patriarchy Bartłomieja, który nawoływał ludzi do wyrażania skruchy z powodu braku dbałości o planetę⁴⁵. To właśnie Bartłomiej wyraźnie podkreślił etyczne i duchowe przyczyny obecnych problemów ekologicznych, wskazując zarazem na konieczność przemiany człowieka⁴⁶.

6 czerwca 1989 roku Święty Synod w Konstantynopolu ustanowił Święto Stworzenia, które ma być obchodzone 1 września każdego roku. Jest to dzień, który rozpoczyna nowy rok w prawosławiu. Święto to obowiązuje we wszystkich Kościołach prawosławnych. Zazwyczaj Kościół prawosławny modlił się w tym czasie za ludzkość, aby została ochroniona przed kataklizmami. Obecnie dołącza się modlitwę o zachowanie natury przed degradującym działaniem człowieka⁴⁷.

Prawosławie podkreśla mocno, że natura ma charakter sakramentalny. Ziemia jest znakiem, sakramentem Boga. Każda rzecz ma swoje unikatowe miejsce w niezmierzonej symfonii stworzenia. Spojrzenie to

44 Por. W. Zuziak, *Ecological challenges to ethics*, „Polonia Sacra” 20 (2016) nr 3, s. 23–36; por. K. Pilawa, *Chrześcijański Ascetyzm odpowiedzią na ekologiczny slow life*, Klub Jagielloński, 19.11.2020, <https://klubjagiellonski.pl/wp-content/uploads/2020/11/pres-sje.-zielony-ascetyzm.pdf> (10.09.2021).

45 Por. Franciszek, *Laudato si'*, 8.

46 Por. Franciszek, *Laudato si'*, 9; niezbędne jest głoszenie słowa Bożego w Amazonii (Franciszek, *Querida Amazonia*, 61–65); problem inkulturacji (Franciszek, *Querida Amazonia*, 66–90) oraz siły i daru kobiet (Franciszek, *Querida Amazonia*, 99–100).

47 Por. J. Lipniak, „W trosce o wspólny dom”. Ekologiczny aspekt pontyfikatu Franciszka, w: *Dlaczego ekologia?*, s. 137–139.

ma charakter kontemplacyjny i widoczne jest to zwłaszcza w tradycji rosyjskiej. Piękno świata świadczy o tajemnicy Boga. Wobec tego piękna człowiek winien się zachwycić. Kapadoccy Ojcowie Kościoła (św. Grzegorz z Nazjanzu, św. Grzegorz z Nysy i św. Bazyli) podkreślali, że człowiek jest „mikrokosmosem”, w którym są obecne wszystkie stopnie bytu stworzonego⁴⁸.

5. Problematyka świadomości ekologicznej

Świadomość ekologiczna jest kategorią złożoną. Jest to kategoria opisowa mówiąca o tym, jak konkretna grupa społeczna, czy też całe społeczeństwo, widzi swoje miejsce w przyrodzie i jak postrzega swoje związki ze środowiskiem naturalnym. W obrębie świadomości ekologicznej wyróżniamy cztery poziomy: (1) intuicyjne przekonania; (2) wiedzę; (3) relacje emocjonalne; (4) dyspozycje zachowawcze. W kontekście świadomości ekologicznej używa się pojęcia „postawy proekologicznej”⁴⁹. Metodologia papieża Franciszka w kreowaniu świadomości ekologicznej obejmuje wiele czynności. Biskup Rzymu opisuje i diagnozuje, wyjaśnia i interpretuje, formułuje bardziej ogólne bądź bardziej szczegółowe rekomendacje praktycznego działania. W skrócie metoda papieska obejmuje trzy kroki: diagnoza, interpretacja, rekomendacja⁵⁰. Należy tutaj postawić pytanie: skąd w przepowiadaniu słowa Bożego czerpie właściwą diagnozę, by wpływać na świadomość ekologiczną odbiorców⁵¹?

W przepowiadaniu Ojca Świętego diagnoza, interpretacja i rekomendacja bazują na wiedzy naukowej, pozostają z nią zgodne⁵², ale jednocze-

48 Por. Franciszek, *Querida Amazonia*, 106–110; por. S. Zieliński, *Wybrane refleksje teologiczne w świetle encykliki Laudato si'*, w: *Carbo et terra, laudate Dominum*. Nie tylko o węglu mowa, red. W. Kania, Katowice 2016, s. 29–30; por. A. Anderwald, *Zjednoczeni wspólną troską. Ekumeniczne impulsy papieża Franciszka w kontekście ekologii integralnej*, „*Studia Oecumenica*” 20 (2020), s. 37–50.

49 Por. P. Marczak, *Problemy ekologiczne jako problemy społeczne*, Poznań 2000, s. 47, 51–64; por. Franciszek, *Querida Amazonia*, 58–60.

50 Por. J. Węgrzecki, *Dialog w polityce zahamowaniem globalnej autodestrukcji ekologicznej*, w: *Świat jako wspólny dom. Wokół koncepcji ekologii integralnej w encyklice Laudato si'*, red. A. Wysocki, Warszawa 2016, s. 153–159.

51 Por. J. Dubiński, *Kwestie klimatyczne a bezpieczeństwo energetyczne*, w: *Carbo et terra*, dz. cyt., s. 81–105.

52 Por. Franciszek, *Laudato si'*, 61, 62.

śnie odwołują się do wiedzy mądrościowej, która prawdę o świecie i sytuacji człowieka czerpie z doświadczenia i wiary religijnej⁵³. Właściwa diagnoza, interpretacja czy rekomendacja wymaga dialogu nauki i wiary, w który wiara wnosi wrażliwość o charakterze etycznym⁵⁴. Dialog zabezpiecza przed popadnięciem w wypaczony antropocentryzm.

Przykładem diagnozującym przepowiadania Franciszka jest młodość, o której pisze w krótkim komentarzu do wrześniowej intencji modlitewnej:

Bardzo się cieszę, że młodzi ludzie mają odwagę podejmować projekty na rzecz poprawy stanu środowiska i społeczeństwa, ponieważ te dwie rzeczy idą ze sobą w parze. My, dorośli, możemy się wiele nauczyć od młodych ludzi, ponieważ we wszystkim, co ma związek z troską o planetę, młodzi ludzie są na czele. Skorzystajmy z ich przykładu, zastanówmy się, zwłaszcza w czasie kryzysu, kryzysu zdrowotnego, kryzysu społecznego, kryzysu ekologicznego, zastanówmy się nad naszym stylem życia. Nad tym, w jaki sposób się odżywiamy, jak konsumujemy, jak się przemieszczamy, jak używamy wody, energii i tworzyw sztucznych, a także nad tym, jak wiele dóbr materialnych jest często szkodliwych dla Ziemi. Wybierzmy zmianę! Podążajmy z młodymi ludźmi w kierunku prostszego i bardziej przyjaznego środowisku stylu życia. I módlmy się, abyśmy wszyscy dokonywali odważnych wyborów, wyborów koniecznych do bardziej umiarkowanego i ekologicznie zrównoważonego życia, inspirowani przez młodych ludzi, którzy angażują się w tę zmianę. Oni nie są głupcami, ponieważ angażują się w swoją przyszłość. Dlatego chcą zmienić to, co odziedziczą w czasie, gdy nas już nie będzie⁵⁵.

Proponowany wyżej „ekologicznie zrównoważony styl życia” w świadomości ekologicznej jest zróżnicowany czasowo, przestrzennie i społecznie. W swej wypowiedzi papież zachęca do przyznania stosunkowo wysokiej pozycji wartościom ekologicznym na tle innych wartości oraz odrzucenie niepokoju w związku ze stanem środowiska.

53 Por. Franciszek, *Laudato si'*, 82, 83.

54 Por. Franciszek, *Laudato si'*, 63, 64, 135.

55 Por. Franciszek, *Papieska intencja modlitewna na wrzesień 2021. Ekologicznie zrównoważony styl życia*, Vatican News—Polski, 01.09.2021, <https://papiez.wiara.pl/doc/7077486.Ekologicznie-zrownawazony-styl-zycia> (10.09.2021).

6. Uniwersalne treści przepowiadania ekologicznego

Realizacja głosu słowa Bożego dotyczy wszystkich dziedzin życia Ludu Bożego. Troska o rozwój duchowy każdego pokolenia powinna stanowić podstawowe zadanie poszczególnych osób, rodzin, instytucji wychowawczych i całych społeczeństw. Nie ma przyszłości bez duchowości. Odpowiedzialne głoszenie Słowa to promowanie u słuchaczy najpierw dobrobytu duchowego, gdyż wtedy „wszystko inne będzie im dodane”. Uniwersalne treści przepowiadania ekologicznego papieża Franciszka dotyczą: duchowości ekologicznej, nawrócenia ekologicznego, dbania o domowe środowisko.

6.1. Duchowość ekologiczna

Duchowość ekologiczna to – uwzględniająca i wyraźnie akcentująca relację ze światem – realizacja komunii człowieka z Bogiem. Chrześcijańskim charakterem charakteryzujący się duchowością ekologiczną w swoim dążeniu do świętości będzie kładł nacisk na konsekwencje spotkania człowieka z Jezusem w relacjach z otaczającym go światem. Papież Franciszek duchowości ekologicznej poświęcił ostatni, szósty rozdział encykliki *Laudato si'*⁵⁶.

Zwraca tam uwagę na „wielkie bogactwo duchowości chrześcijańskiej”, które może przyczynić się do odnowienia ludzkości. Papież wskazuje na motywację wypływającą z duchowości, „aby umacniać pasję na rzecz troski o świat”⁵⁷. Nie chodzi zatem wyłącznie o solidną doktrynę, ale również o mistykę, która stałaby się impulsem i motywem dodającym odwagi oraz nadającym sens ludzkiej działalności⁵⁸.

Duchowość w sposób naturalny łączy się z pobożnością i kultem świętych. W encyklice *Laudato si'* papież Franciszek wskazuje na Maryję – Królową całego stworzenia, która troszczyła się o Jezusa, a dzi-

⁵⁶ Por. J. Hadryś, *Duchowość ekologiczna w świetle „Laudato si'” papieża Franciszka*, „Teologia i Moralność” 11 (2016) nr 1 (19), s. 103–111; por. S. Jaromi, *Franciszkańskie przestanie „Laudato si'”, „Polonia Sacra” 20 (2016) nr 3, s. 67–77.*

⁵⁷ Franciszek, *Laudato si'*, 216.

⁵⁸ Por. Franciszek, *Querida Amazonia*, 53–57.

siaj z miłością i macierzyńskim bólem troszczy się o poraniony świat⁵⁹. Wzorem dla ludzi silnych duchowo, wrażliwych na rzeczywistość, gotowych kochać i służyć z pokorą, według Ojca Świętego jest św. Józef, który „przez swoją pracę i wielkoduszną obecność opiekował się Maryją i Jezusem i bronił Ich”⁶⁰.

W drodze do świętości towarzyszą nam błogosławieństwa. Przepowiadanie ekologiczne nie może ich ominąć. Są one uwielbieniem Boga i prośbą zanoszoną do Niego o łaskę i zbawienie dla człowieka w różnych sytuacjach życiowych. Błogosławić rzeczy, to znaczy: składać dziękczynienie Bogu za dary (chleba, wody, dzieła, ludzkiej pracy itd.) i prosić Go, aby służyły człowiekowi ku zbawieniu. Wyrażają to teksty biblijne: „Czyńcie wszystko na chwałę Bożą” (1 Kor 10, 31); „Wszystko, co Bóg stworzył jest dobre, i niczego, co jest spożywane z dziękczynieniem, nie należy odrzucać. Staje się bowiem poświęcone przez słowo Boże i przez modlitwę” (1 Tm 4, 45)⁶¹.

Ojciec Święty w rozważaniu przed Modlitwą Anioł Pański powiedział: „potrzebujemy «ekologii serca», na którą składają się odpoczynek, kontemplacja i współczucie. Wykorzystajmy do tego okres letni!”⁶².

59 Por. Franciszek, *Laudato si'*, 241; por. K. Lubiński, *Królowa całego stworzenia*, w: *Wybrane zagadnienia edukacji ekologicznej*, s. 63–82; zob. *Modlitwa do Matki życia*, w: Franciszek, *Querida Amazonia*, 111.

60 Por. Franciszek, *Laudato si'*, 242.

61 Warto przypomnieć nabożeństwa między innymi: procesja błagalna w Dni krzyżowe i w dniu św. Marka (25.04); procesja w dniu św. Urbana lub św. Izydora; por. *Agenda liturgiczna diecezji opolskiej. Nabożeństwa, poświęcenia i błogosławieństwa*, oprac. zbior. Diecezjalnej Komisji Liturgicznej, Opole 1986, s. 164–176; czwartek po uroczystości Bożego Ciała, błogosławieństwo wianków i ziół (s. 195); nabożeństwo ku czci św. Jana Nepomucena — 21 maja (s. 292). Błogosławieństwa związane z kultem świętych: błogosławieństwo ku czci św. Błażeja (03.02); błogosławieństwo wody i chleba ku czci św. Agaty; błogosławieństwo kierowców i ich pojazdów w dniu św. Krzysztofa (25.07); błogosławieństwo ziół i kwiatów w uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (15.08); błogosławieństwo ziarna siewnego i nasion w święto Narodzenia NMP (08.09); błogosławieństwo owsa w święto św. Szczepana (26.12); błogosławieństwo wina w święto św. Jana Ewangelisty (27.12), por. *Agenda liturgiczna diecezji opolskiej*, s. 387–396.

62 Anioł Pański, Franciszek apeluje o ekologię serca, Watykan, 18.07.2021, <https://www.ekai.pl/franciszek-apeluje-o-ekologie-serca/> (10.09.2021); W perspektywie chrześcijańskiej odpocząć, to spocząć w Bogu, zatopić się w Nim. Można powiedzieć, że szczytem odpoczynku jest msza święta. Jest zakosztowaniem wiecznego odpoczynku, do którego każdy człowiek jest wezwany. W języku teologicznym mówimy o antycypo-

Przyjęty styl życia, który wynika z duchowości ekologicznej, sprzyja zdrowiu zarówno duszy, jak i ciała. W przepowiadaniu ekologicznym papieża Franciszka zauważyć można podkreślenie znaczenia duchowości ekologicznej dla dobra i bezpieczeństwa człowieka. Taki sposób egzystencji ma wartość nie tylko doczesną, ale sięga o wiele głębiej: otwiera człowieka na perspektywę życia nadprzyrodzonego, wiecznego⁶³.

6.2. Nawrócenie ekologiczne

Papież przypomina nam duchowość, która nie odrzuca ciała i natury. Człowiek żyje „z nimi i w nich, w jedności ze wszystkimi”⁶⁴. Franciszek wzywa do nawrócenia ekologicznego, które jest związane z rozwijaniem wszystkich konsekwencji spotkania z Jezusem w relacjach z otaczającym człowieka światem. Troska o ekologię nie jest czymś opcjonalnym czy drugorzędnym w doświadczeniu chrześcijańskim⁶⁵.

Nawrócenie ekologiczne jest nawróceniem indywidualnym i z konieczności zarazem wspólnotowym. Papież Franciszek w encyklice *Laudato si'* przypomina, że „wszystko jest ze sobą powiązane. Dlatego konieczne jest połączenie troski o środowisko ze szczerą miłością do człowieka i z ciągłym zaangażowaniem wobec problemów społeczeństwa”⁶⁶. Środowisko, którego integralną częścią jest powietrze, „jest dobrem publicznym, mieniem całej ludzkości i wszyscy są za nie odpowiedzialni. Ten, kto posiada jego część, ma ją jedynie po to, aby zarządzać nią dla dobra wszystkich. Jeśli tego nie czynimy, to bierzemy

waniu Wieczności, czyli wiecznego spoczynku w Bogu, o co prosimy w modlitwie za zmarłych: „Wieczne odpoczywanie racz im dać Panie”; por. M. Ostrowski, *Duszpasterstwo wobec problemu wolnego czasu człowieka. Aspekt moralno-pastoralny ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień turystyki*, Kraków 1996.

63 Papież Franciszek przestrzegł przed głuchotą wewnętrzną, „głuchotą serca”, która jest gorsza od głuchoty fizycznej, por. Anioł Pański, *Stuchajmy Boga i wysłuchujmy bliźniego*, Watykan, 05.09.2021, <https://papiez.wiara.pl/doc/7083753.Sluchajmy-Boga-i-wysluchujmy-blizniego> (10.09.2021).

64 Franciszek, *Laudato si'*, 216.

65 Franciszek, *Laudato si'*, 217; por. P. Warchoń, *Ślady Boga w przyrodzie w pismach świętego Franciszka z Asyżu, świętego Bonawentury i świętego Jana Pawła II*, „Polonia Sacra” 20 (2016) nr 3, s. 81–96.

66 Franciszek, *Laudato si'*, 91.

na swe sumienie ciężar zaprzeczenia istnieniu innych”⁶⁷. Na problemy społeczne odpowiada się więzią wspólnotową, a nie tylko sumą dóbr indywidualnych⁶⁸. Nawrócenie ekologiczne pociąga za sobą wdzięczność i bezinteresowność, a to z kolei wskazuje na dar otrzymany z miłości Ojca. W tej perspektywie człowiek dostrzega siebie w łączności z innymi stworzeniami, jednym słowem tworzy z nimi „wspaniałą powszechną komunie”⁶⁹. Człowiek wierzący patrzy na świat od wewnątrz, czyli uznaje powiązania, poprzez które Bóg jednoczy człowieka ze wszystkimi innymi stworzonymi bytami⁷⁰. W duchowości i nawróceniu ekologicznym papież przestrzega przed pojmowaniem wyższości człowieka nad innymi stworzeniami, jako powodu do osobistej chwały bądź „nieodpowiedzialnego panowania”⁷¹. W perspektywie nawrócenia ekologicznego papież przypomina nam ideał cywilizacji miłości⁷².

6.3. Dbanie o domowe środowisko

W optyce autora „zielonej encykliki” punktem wyjścia do ochrony środowiska jest umiłowanie miejsca, w którym przyszło nam żyć. Ojkofilia oznacza właśnie miłość do własnego domu. Zdaniem Franciszka, rozwiązanie problemów o skali globalnej wymaga odwołania się do tego, co lokalne. Ojkofilia bywa również impulsem do osobistego zaangażowania, gdyż jesteśmy skłonni bronić miejsca, w którym żyjemy. Prowadzi ona też do pogłębiania relacji z ludźmi poprzez związki z tym, co rodzime, bliskie codzienności. Potrzeba przywiązania i przynależności realizuje się we wspólnocie, w konkretnym miejscu. Kultura tymczasowości prowadzi natomiast do nadmiernej eksploatacji zasobów, jak w przypadku paliw kopalnych. Ojkofilia wyznacza zadania, abyśmy ko-

67 Franciszek, *Laudato si'*, 95.

68 Por. Franciszek, *Laudato si'*, 219.

69 Franciszek, *Laudato si'*, 220; por. Konferencja Episkopatu Polski, *W trosce o wspólny dom*. List pasterski Episkopatu Polski w liturgiczne wspomnienie św. Franciszka z Asyżu, 04.10.2018, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/ekologia_04102018.html (10.09.2021).

70 Por. M. Kosche, *Nawrócenie ekologiczne w hermeneutyce teologiczno-społecznej*, w: *Wybrane zagadnienia edukacji ekologicznej*, s. 53–62.

71 Franciszek, *Laudato si'*, 220.

72 Por. Franciszek, *Laudato si'*, 231.

chali, a nie wykorzystywali; szanowali, a nie wyzyskiwali. Miłość do własnego domu zachęca nas do patrzenia na rzeczy w naszym najbliższym otoczeniu, tak jak patrzymy na osoby, nie tylko jak na środki, ale jak na cele same w sobie. Z niej wypływa umiłowanie piękna i szacunek dla „sfery sacrum”⁷³. Rzeczy uznawane są za wartościowe same w sobie, posiadające wartość pierwotną. Przejawy ojkoofilii są bardziej wyraźne wśród rdzennej ludności na całym świecie, co odsyła nas choćby do ostatniej adhortacji papieskiej *Querida Amazonia*. Środowisko naturalne u południowoamerykańskich Indian otaczane jest wielkim szacunkiem i troską. Żyją oni zgodnie z przekonaniem, że „ojczyzna to miejsce, w którym jest ci dobrze”. Swoją miłość do kraju wyrażają w nakazie: „Kochaj ziemię. Odziedzyczyłeś ją po swoich rodzicach, by pożyczyć ją swoim dzieciom”. Takie podejście w swojej prostocie realizuje postulat sprawiedliwości międzypokoleniowej, naruszonej obecnie w wyniku degradacji planety i katastrofy klimatycznej⁷⁴.

Zakończenie

Przepowiadanie ekologiczne na kanwie wypowiedzi papieża Franciszka ukazuje Chrystusa w centrum nauczania Kościoła i proponowaną przez Niego drogę do zbawienia człowieka. Troska o środowisko naturalne jest skomplikowana, ponieważ „zielona polityka” często w sposób zawołowany dotyka samej osoby, nierzadko nawet podważając jej wyjątkowość i godność. Ekologiczne przepowiadanie papieskie jest spójne i ewoluuje w stronę globalnego adresata – każdego człowieka. Nie widzi w nim zagrożenia dla stworzenia, tylko uczy, że ma on być odpowiedzialnym stróżem wspólnego dobra.

⁷³ Por. Franciszek, *Querida Amazonia*, 91–98.

⁷⁴ Por. A. Zellma, E. Wiszowaty, Przepowiadanie homilijne i katechetyczne w kontekście regionalnym, „Poznańskie Studia Teologiczne” 32 (2018), s. 195–206. Jak konserwatywa może odnaleźć się w sytuacji kryzysu ekologicznego? Inspirującą odpowiedź na to pytanie znajdziemy w idei i praktyce ojkoofilii autorstwa brytyjskiego filozofa Rogera Scrutona. W telegraficznym skrócie chodzi tu o lokalizm, oddolność, samoorganizację i umiłowanie miejsca, w którym przyszło nam wieść życie; por. B. Gołębiewska, *Idea i praktyka ojkoofilii według Rogera Scrutona*, Klub Jagielloński, 2020, <https://klubjagiellonski.pl/wp-content/uploads/2020/11/pressje.-zielony-ascetyzm.pdf> (10.09.2021).

Teksty przepowiadania Franciszka są żywe, proste i pełne dojrzałej wiary. Z jednej strony, mówiąc o ekologii integralnej, Ojciec Święty przypomina słuchaczom, że Bóg nie powołał człowieka po to, aby go zniszczyć, ale by go zbawić. Celem człowieka nie jest śmierć, lecz życie i wspólnota z Bogiem. Świat – jak uczy duchowość chrześcijańska – nie zmierza ku katastrofie, ale ku swojej właściwej pełni, zaś ostateczny rozwój osiągnie wówczas, kiedy „Bóg będzie wszystkim we wszystkich”. Właśnie z tej wiary rodzi się troska osoby wierzącej o świat, która zmusza ją do rozważania o świecie, jak o swoim domu, o który ma obowiązek się troszczyć, być odpowiedzialnym, czynić go coraz wygodniejszym i piękniejszym z myślą o przyszłych pokoleniach. Z drugiej strony hiperboliczne sformułowanie papieża Franciszka o katastrofie ekologicznej może przerażać, jednak w jego wypowiedziach jest więcej słów pocieszenia. Po lekturze *Laudato si'* i *Querida Amazonia* oraz na podstawie innych wypowiedzi czytelnik z pewnością dostrzeże sposób myślenia, który daleki jest od katastrofizmu. Przepowiadanie ekologiczne zwierzchnika Kościoła katolickiego usuwa lęk, mówi o nadziei, zawiera twierdzenia, że człowiek może wyjść z trudnej sytuacji, może się odrodzić, z pomocą Bożej łaski może się stać odpowiedzialnym mieszkańcem i użytkownikiem dóbr ziemi.

Bibliografia

- Biblia Tysiąclecia, Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, Poznań 2000.
- Agenda liturgiczna Diecezji Opolskiej. Nabożeństwa, poświęcenia i błogostawieństwa, oprac. zbior. Diecezjalnej Komisji Liturgicznej, Opole 1986.
- Anderwald A., Zjednoczeni wspólną troską. Ekumeniczne impulsy papieża Franciszka w kontekście ekologii integralnej, „*Studia Oecumenica*” 20 (2020), s. 37–50.
- Biniek R., Ślady Boga w stworzonym świecie. Teologia natury a nauczanie Kościoła i przepowiadanie na tematy ekologiczne, „*Roczniki Teologiczne*” 12 (2019), s. 5–17.
- Derdziuk A., *W kręgu zagadnień bioetycznych i ekologicznych*, Lublin 2018.

- Dubiński J., *Kwestie klimatyczne a bezpieczeństwo energetyczne*, w: *Carbo et terra, laudate Dominum. Nie tylko o węglu mowa*, red. W. Kania, Katowice 2016, s. 81–106.
- egoistyczne korzystanie z dóbr przyrody jest złe, rozmowa z o. prof. Zdzisławem Kijasem OFMConv, współzałożycielem Ruchu Ekologicznego św. Franciszka z Asyżu, autorem *Brewiarza ekologa*, relatorem watykańskiej Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych, „Echo Katolickie” (2018) nr 50, https://opoka.org.pl/biblioteka/I/IC/echo201850_eko.html (10.09.2021).
- Franciszek apeluje o ekologię serca, Watykan, 18.07.2021, <https://www.ekai.pl/franciszek-apeluje-o-ekologie-serca/> (10.09.2021).
- Franciszek, *Laudato si’*.
- Franciszek, *Querida Amazonia*.
- Franciszek, Dykasteria ds. Integralnego Rozwoju Człowieka, 2020, <https://laudatosimovement.org/pl/2021/06/03/pope-francis-vatican-launch-laudato-si-action-platform-pl-news/> (10.09.2021).
- Franciszek, Orędzie na Światowy Dzień Modlitw o Ochronę Świata Stworzonego, 2020, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/pont-messages/2020/documents/papa-francesco_20200901_messaggio-giornata-cura-creato.html (10.09.2021).
- Franciszek, Papieska intencja modlitewna na wrzesień 2021. Ekologicznie zrównoważony styl życia, „Vatican News – Polski”, 01.09.2021, <https://papiez.wiara.pl/doc/7077486.Ekologicznie-zrownowazony-styl-zycia> (10.09.2021).
- Franciszek, Przemówienie w afrykańskiej siedzibie ONZ, 26.11.2015, <https://papiez.wiara.pl/doc/2844605.Nie-dla-globalizacji-obojetnosci-i-kultury-odrzczenia> (10.09.2021).
- Fundacja Obserwatorium Społeczne, *Ekologia integralna według papieża Franciszka*, 14.03.2018, <http://ekologia.obserwatoriumspoleczne.pl/?p=10020> (13.01.2022).
- Gołębiewska B., *Idea i praktyka ojkoofilii według Rogera Scrutona*, „Pressje” 3/9 (2020), s. 21–25, <https://klubjagiellonski.pl/wp-content/uploads/2020/11/pressje.-zielony-ascetyzm.pdf> (10.09.2021).
- Gadacz T., Milerski B., *Encyklika*, w: *Encyklopedia religii*, t. 3, Warszawa 2001, s. 414.
- Grzech ekologiczny nie jest pojęciem nowym. Kościół nie odpuścił troski o ochronę środowiska, wywiad Jakuba Pawłowskiego z o. Zdzisławem Ki-

- jasem OFMConv, „Dziennik Gazeta Prawna”, 11.01.2020, <https://serwisy.gazetaprawna.pl/ekologia/artykuly/1448004,kosciol-ochrona-srodo-wiska-grzech-zwierzeta-mieso-kijas.html> (10.09.2021).
- IPCC, Nowy raport IPCC o klimacie na Ziemi, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Państwowy Instytut Badawczy, 20.08.2021, <https://www.imgw.pl/wydarzenia/imgw-pib-nowy-raport-ipcc-o-klimacie-na-ziemi> (10.09.2021).
- Jaromi S., Franciszkańskie przesłanie „Laudato si”, „Polonia Sacra” 20 (2016) nr 3, s. 67–80.
- Jurczyk B., „Laudato si” – encyklika antropo- czy biocentryczna?, w: Dlaczego ekologia? W kręgu encykliki „Laudato si”, red. T. Reronia, A. Szafulski, Wrocław 2016, s. 49–58.
- Klinowski J., W poszukiwaniu harmonii między Stwórcą, człowiekiem i całym światem stworzonym, w: Dlaczego ekologia? W kręgu encykliki „Laudato si”, red. T. Reronia, A. Szafulski, Wrocław 2016, s. 59–78.
- Konferencja Episkopatu Polski, W trosce o wspólny dom. List pasterski Episkopatu Polski w liturgiczne wspomnienie św. Franciszka z Asyżu, 04.10.2018, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/ekologia_04102018.html (10.09.2021).
- Kosche M., Nawrócenie ekologiczne w hermeneutyce teologiczno-społecznej, w: Wybrane zagadnienia edukacji ekologicznej. Refleksje wokół encykliki „Laudato si”, red. M. Borda, R. Ceglarek, Kraków 2016, s. 53–62.
- Lipiec D., Inspiracje adhortacji apostolskiej „Querida Amazonia” dla duszpasterstwa w Polsce, „Roczniki Teologiczne” 67 (2020) nr 6, s. 55–67.
- Lipniak J., „W trosce o wspólny dom”. Ekologiczny aspekt pontyfikatu Franciszka, w: Dlaczego ekologia? W kręgu encykliki „Laudato si”, red. T. Reronia, A. Szafulski, Wrocław 2016, s. 133–144.
- Lubiński K., Królowa całego stworzenia, w: Wybrane zagadnienia edukacji ekologicznej. Refleksje wokół encykliki „Laudato si”, red. M. Borda, R. Ceglarek, Kraków 2016, s. 63–82.
- Marczak P., Problemy ekologiczne jako problemy społeczne, Poznań 2000.
- Muszala A., Kwestie bioetyczne w encyklice „Laudato si” papieża Franciszka, „Polonia Sacra” 20 (2016) nr 3, s. 39–65.
- Ostrowski M., Duszpasterstwo wobec problemu wolnego czasu człowieka. Aspekt moralno-pastoralny ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień turystyki, Kraków 1996.

- Pastwa R., *Ekologia w komunikowaniu religijnym. Tematyka ekologiczna na łamach głównych katolickich tygodników opinii w Polsce w kontekście ogłoszenia encykliki „Laudato si’”*, Lublin 2020.
- Pilawa K., *Chrześcijańska ekologia jest racjonalna, spójna i niezbędna w walce o dobrostan środowiska naturalnego*, Klub Jagielloński, 04.03.2021, <https://klubjagiellonski.pl/2021/03/04/chrzescijanska-ekologia-jest-racjonalna-spojna-i-niezbedna-w-walce-o-dobrostan-srodowiska-naturalnego/> (10.09.2021).
- Pilawa K., *Chrześcijański ascetyzm odpowiedzią na ekologiczny slow life*, „Pressje” 3/9 (2020), s. 7–14, <https://klubjagiellonski.pl/wp-content/uploads/2020/11/pressje.-zielony-ascetyzm.pdf> (10.09.2021).
- Ryś G., *Wszystko jest ze sobą powiązane. Ekologiczna encyklika społeczna Franciszka*, „Więź” 672 (2018) nr 2, s. 107–113.
- Sadowski R., *Chrześcijańska koncepcja odpowiedzialności za środowisko w świetle encykliki „Laudato si’”*, „Studia Ecologiae et Bioethicae” 15 (2017) nr 1, s. 69–79, https://www.researchgate.net/publication/340708785-Chrzescijanska_koncepcja_odpowiedzialnosci_za_srodowisko_w_swietle_encykliki_Laudato_si (10.09.2021).
- Skoczny W., *Miłość stworzenia*, w: *Wybrane zagadnienia edukacji ekologicznej. Refleksje wokół encykliki Laudato si’*, red. M. Borda, R. Ceglarek, Kraków 2016, s. 25–34.
- Sławiński H., *Wkład Soboru Watykańskiego II w odnowę przepowiadania słowa Bożego*, w: *Humanistyczna recepcja Soboru Watykańskiego II*, red. E. Umińska-Tytoń, J. Lewandowicz, Łódź 2014, s. 173–184.
- Słuchajmy Boga i wysłuchujmy bliźniego*, Watykan, 05.09.2021, <https://papiez.wiara.pl/doc/7083753.Sluchajmy-Boga-i-wysluchujmy-blizniego> (10.09.2021).
- Van Ypersele J.-P., *Zmiany klimatyczne uderzają w najłagodniejszych*, tłum. G. Przewłocki, w: *Zmiany klimatyczne – impas i perspektywy. Punkt widzenia krajów globalnego Południa*, red. M. Brennek, Polska Akcja Humanitarna, Warszawa 2010, s. 14–23.
- UNEP, *United Nations Environment Programme*, <https://www.unep.org/> (10.09.2021).
- Węgrzecki J., *Dialog w polityce zahamowaniem globalnej autodestrukcji ekologicznej*, w: *Świat jako wspólny dom. Wokół koncepcji ekologii*

- integralnej w encyklice „Laudato si’”, red. A. Wysocki, Warszawa 2016, s. 151–166.
- WMO, World Meteorological Organization, <https://public.wmo.int/en> (10.09.2021).
- Warchoł P., Ślady Boga w przyrodzie w pismach świętego Franciszka z Asyżu, świętego Bonawentury i świętego Jana Pawła II, „Polonia Sacra” 20 (2016) nr 3, s. 81–98.
- Zellma A., Wiszowaty E., Przepowiadanie homilijne i katechetyczne w kontekście regionalnym, „Poznańskie Studia Teologiczne” 32 (2018), s. 195–206.
- Zieliński S., Wybrane refleksje teologiczne w świetle encykliki „Laudato si’”, w: *Carbo et terra, laudate Dominum. Nie tylko o węglu mowa*, red. W. Kania, Katowice 2016, s. 17–34.
- Zuziak W., Ecological challenges to ethics, „Polonia Sacra” 20 (2016) nr 3, s. 23–38.